

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการพัฒนาเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ อย่างได้ผลและวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีที่สุดคือ การให้การศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นนโยบายสำคัญอย่างหนึ่งของรัฐบาลที่ต้องการให้ประชากรทุกคนมีโอกาสได้เรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะในปีพุทธศักราช 2532 ประเทศไทยมีอัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรวัยเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประมาณร้อยละ 30.1 ซึ่งต่ำที่สุดในอาเซียน และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของโลก ประกอบกับการวิจัยยืนยันว่าประเทศใดที่กลุ่มบุคคลผู้ใช้แรงงานได้รับการศึกษาสูง ประเทศนั้นประชากรจะมีรายได้ต่อหัวสูงด้วย

โรงเรียน คือสถาบันที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการทางการศึกษา คุณภาพของการศึกษานั้นจะสูง หรือต่ำเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณสมบัติและพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในโรงเรียน ซึ่งประกอบ ครู อาจารย์ และนักเรียน ว่าจะมีคุณสมบัติ และพฤติกรรมอันพึงปรารถนาตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาเพียงใด (พนัส หันนาคินทร์, 2526) ในการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาตามภารกิจรวมทั้งการนำเอาแนวคิดใหม่ ๆ หรือความเจริญวิวัฒนาการไปสู่โรงเรียนได้ต้องอาศัยผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ หากผู้บริหารขาดแนวคิดประสบการณ์ หรืออุดมการณ์แล้ว ก็ยากที่จะผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่บรรลุวัตถุประสงค์ได้ (สมชัย วุฒิปรีชา, 2528)

โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นสถานศึกษาที่มีภารกิจหลักในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่อมาได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่จะขยายการศึกษามากับังคับออกไปอีกสามปี จึงทำให้โรงเรียนประถมศึกษาจึงมีปริมาณงานมากขึ้น แต่บุคลากรมีจำนวนจำกัด ซึ่งเป็นการยากที่ผู้บริหารจะใช้บทบาทของตนในการดำเนินกิจการของโรงเรียนให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ จำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมอบหมายภารกิจให้บุคลากรในโรงเรียน ได้ปฏิบัติตามความเหมาะสม ตาม

ความสามารถและทั่วถึง (ภิญญ์ สาร, 2519) เพื่อให้บุคลากรเหล่านั้นร่วมกันดำเนินการให้การศึกษาแก่เยาวชนของชาติ และเพื่อพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม และพฤติกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้แบ่งโครงสร้างการบริหารงานในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดออกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานธุรการและการเงิน งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานบุคลากร และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2523)

การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนนั้น ถือได้ว่าเป็นงานหลักและเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะมาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) โรงเรียนได้จัดให้มีผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานในฝ่ายวิชาการ ซึ่งตามโครงสร้างของการบริหารงานวิชาการได้แบ่งงานออกเป็นหมวดวิชาต่างๆ เพื่อรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา ฉะนั้นภารกิจของหมวดวิชา คือภารกิจหลักของโรงเรียนนั่นเอง เพราะว่างานด้านการเรียนการสอนจะดำเนินไปได้ด้วยดีนั้น หมวดวิชาจะเป็นตัวจักรสำคัญในการเคลื่อนไหวทางวิชาการเมื่อหมวดวิชามีความสำคัญอันเปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียน เช่นนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหลักของหมวดวิชา คือหัวหน้าหมวดวิชา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นผู้นำที่มีความสำคัญในการผลักดันภารกิจของหมวดวิชาไปสู่สำเร็จ ดังนั้น หัวหน้าหมวดวิชา จึงควรเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติและคุณลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์และมีภาวะผู้นำ เพื่อประสานความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในการจัดกิจกรรมการศึกษา

สภาพปัจจุบัน วิธีการเข้าสู่ตำแหน่งของหัวหน้าหมวดวิชายังขาดหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และไม่สอดคล้องกับระเบียบกรมสามัญศึกษา ว่าด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชาและรองหัวหน้าหมวดวิชา พ.ศ. 2522 โดยยังไม่สามารถนำระเบียบดังกล่าวมาใช้กับบุคคลในตำแหน่งอย่างเป็นรูปธรรม เพราะในทางปฏิบัติโรงเรียนได้กำหนดธรรมเนียมของตนเกี่ยวกับตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชาแตกต่างกันตามความเห็นเหมาะสม บุคคลจะอยู่ในตำแหน่ง โดยพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามวาระที่โรงเรียนกำหนด และที่สำคัญการกำหนดคุณสมบัติ คุณลักษณะและพฤติกรรมของหัวหน้าหมวดวิชานั้นอาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนไม่สามารถกำหนดให้เป็นหลักเกณฑ์ชัดเจนได้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความจำกัดด้านบุคลากรในโรงเรียนและผลจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทยที่เน้นถือความอาวุโส หรือการให้ความเคารพแก่ผู้ใดก็จะยอมรับผู้นั้น โดยมีได้คำนึงถึงคุณสมบัติด้านอื่นมาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณา จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ส่งผลต่อสมรรถภาพในการทำงานของหัวหน้าหมวดวิชา และรวมทั้งคุณภาพทางการศึกษา

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสมรรถภาพของหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อมูลหรือเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาบุคลากรที่ทำหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา ซึ่งเป็นการพัฒนากลไกอันสำคัญของการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสมรรถภาพของหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ตามความคิดของผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้สอน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 1) ทำให้ทราบถึงสมรรถภาพของหัวหน้าหมวดวิชา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรในการบริหารงานวิชาการ และบุคคลที่รับผิดชอบในตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชา
- 2) ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูล เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาสรรหา หรือ เลือกรับบุคคลที่จะเข้ามารับผิดชอบในตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสมรรถภาพใน 3 ด้าน คือ สมรรถภาพด้านความรู้ ด้านทักษะในการปฏิบัติงาน และด้านคุณลักษณะและเจตคติ ของหัวหน้าหมวดวิชาตามความคิดเห็นของผู้บริหารหรือผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้สอน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย จำนวน 69 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2538

1.5 ขีดตกลงเบื้องต้น

- 1) การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- (1) กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ช่วยผู้บริหาร
- (2) กลุ่มหัวหน้าหมวดวิชา
- (3) กลุ่มครูผู้สอน

2) ผู้ตอบแบบสอบถามจากการวิจัยจะต้องมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง หรือหน้าที่ ปัจจุบันไม่น้อยกว่า 6 เดือน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1) **สมรรถภาพ** หมายถึง ความรู้ความสามารถของหัวหน้าหมวดวิชา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะในการปฏิบัติงานและด้านคุณลักษณะและเจตคติ

(1) **ด้านความรู้** หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความคิดและการแก้ปัญหา หรือใช้สติปัญญาโดยเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้ความรู้ความจำความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

(2) **ด้านทักษะปฏิบัติงาน** หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่จะต้องอาศัยการประสานงานของประสาทกล้ามเนื้อ ทักษะทางกลไกของร่างกาย (Psychomotor skill) พฤติกรรมด้านทักษะพิสัยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ การเลียนแบบ การจัดทำ ความแม่นยำ การกระทำอย่างต่อเนื่องและการกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ

(3) **ด้านคุณลักษณะและเจตคติ** หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสนใจ ความซื่อสัตย์ ทัศนคติ คุณค่าและการปรับตัวอย่างเหมาะสม ซึ่งมีอยู่ 5 ระดับ ได้แก่ การรับหรือเอาใจใส่ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบและการสร้างเป็นลักษณะนิสัย

2) **ผู้บริหารโรงเรียน** หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รวมถึงผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน

3) **หัวหน้าหมวดวิชา** หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชา ตามระเบียบของกรมสามัญศึกษาว่า ด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชา และรองหัวหน้าหมวดวิชา พ.ศ.2522 หรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนผู้ดำรงตำแหน่ง หรือผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากโรงเรียนให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

4) **ครูผู้สอน** หมายถึง ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ทำการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย กระทรวงศึกษาธิการ และหมายความรวมถึงหัวหน้าหมวดวิชาที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนด้วย

5) **โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา** หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย